

ČESLOVAS STONYS

LAISTANT KERTAMĄ MEDĮ

Tausokite vaikų ašaras, kad jie turėtų ką lieti prie jūsų kapo.
(Rytų išmintis)

Kadras iš dokumentinio filmo „Viena“ (rež. A. Stonys, 2001 m.)

TURINYS

VILČIAI ČIA VIETOS NĖRA	13
„NORMALIAM“ ŽMOGUI NENORMALI VEIKLA	21
NĖRA KAM UŽJAUSTI	27
JEIGU MOKĖTŲ – NEDIRBČIAU	29
LIŪDNOJI STATISTIKA	33
TAI, KO NEMATO ESANTYS LAISVĖJE	35
PIRMOJI KELIONĖ	37
KILNU TIK TAI, KAS NENAUDINGA	41
SKAUDŽIOJI STATISTIKA	43
JAUTRIEMS NESKAITYTI – GALI ŠOKIRUOTI	47
MANO KASDIENYBĖ	53
BALSAS TYRUOSE	79
GERUMO LAŠAI ABEJINGUMO JŪROJE	83
KAIP MANE MOKĖ „PROTO GIGANTAI“	103
NE MOKĖ, O PADĖJO	105
YRA GALIA – NEREIKIA ŠIRDIES	115
PROSENELĖ – NE GIMINĖ	119
ATVIRAS LAIŠKAS LIETUVOS NUTEISTIESIEMS IR NE TIK	123

VILČIAI ČIA VIETOS NĖRA

Seniai, labai seniai, apie aštuoniasdešimtuosius praėjusio šimtmečio metus, drauge su rašytoju Kaziu Saja buvome pakviesti susitikti su nuteistaisiais Vilniaus griežtojo režimo pataisos darbų kolonijoje. Labai gerai prisimenu tą baimės, nerimo, įtampos būseną, apėmusią vos įžengus į kolonijos teritoriją. Stengiausi nė per žingsnį neatsilikti nuo mus lydincio kolonijos viršininko. Mano siaubui, dešimtys kalinių laisvai vaikštinėjo po teritoriją, kažkas aikštelėje žaidė futbolą, dar kiti, prigulę patvory, kaitinosi saulutėje. Man atrodė, kad KIEKVIENAS jų tik ir tyko griebti mane ir čia pat susidoroti. Net ir dabar negaliu sau paaiškinti, kas, kada ir kodėl įkalė man tokią niekingą nuostatą, kad kalėjimuose tik žmogžudžiai, kad kiekvienas jų – sadistas, prievartautojas, iškrypėlis.

Sukaustytas baimės, įsitempęs, vaikščiojau jų gyvenamose patalpose stengdamasis apsaugoti nugarą. Visas dvi susitikimo valandas buvau apimtas šoko, nelabai supratau, ką jiems kalbu, ir nelabai mačiau, kas prieš mane sėdi salėje. Bjauri, niekinga nesubrendusio žmogaus būseną. Niekingas požiūris į nuteistą žmogų. Nuostata, dėl kurios, deja, didesnę dalį mūsų visuomenės laiko sukausčiusi baimė, nesupratimas, įniršis.

Tik vėliau, dvejus metus pabuvęs jau nepriklausomoje Lietuvoje atkurto Kalinių globos draugijos pirmininku, daug kartų apvažiavęs visas įkalinimo įstaigas, artimai pabendravęs su šimtais nuteistųjų, įkalinimo įstaigų darbuotojų, aplankęs daugybę

kalinių šeimų, iš širdies pasikalbėjęs su jų motinomis, žmonomis, vaikais, supratau tokios negatyvios visuomenės nuostatos pavojingumą ir žalą ne tik nuteistiesiems ar jų šeimų nariams, bet ir pačiai „dorajai“ visuomenės daliai. Uždarę nusikaltėlius pačiuose patikimiausiuose, šiuolaikiškiausiuose kalėjimuose, aptvėrę aukščiausiomis tvoromis, sukišę juos į giliausius požemius, mes, deja, niekur nuo jų nepabėgsim, nepasislėpsim. Jie kada nors SUGRĮŠ! Net ir didžiausia bausmė, ilgiausias nuosprendžio laikas kada nors pasibaigia. Palikę juos tik prižiūrėtojų valiai, užmerkę akis, užsikimšę ausis, mes, visuomenė, darome pačią blogiausią paslaugą patys sau. Su mūsų tyliu palaiminimu, abejingu pritirumu pataisos darbų kolonijos (taip gražiai pas mus vadinami kalėjimai) virsta neapykantos mokyklomis, nusikaltimų universitetais, kur nė su žiburiu nerasi nei pataisos, nei darbų.

Vienas didžiausių pavojų kyla dėl to, kad nuteistieji praranda ryšį su laisvu pasauliu, su artimaisiais, su kitokiais žmonėmis. Todėl nuobaudų sistema, atimanti galimybę prasižengusiam kaliniui susitikti su artimaisiais, iš esmės yra ydinga.

Lankydamas įkalinimo įstaigas aš supratau, kad žmogžudys žmogžudžiui nelygu, kad kalėjimuose sėdi ne vien žudikai, kad yra nusikaltimų-klaidų, nusikaltimų-nelaimių ir kad dėl iškrypusios mūsų teisėsaugos už kalėjimo sienų dažnai atsiduria ne tie, kurie ten turėtų būti.

Dveji aktyvaus darbo Kalinių globos draugijoje metai iš esmės pakeitė mano požiūrį į daugybę dalykų. Aš supratau, kaip rizikinga yra teisti kitą žmogų, kaip nedera ir nepadoru didžiuotis savo „teisumu“, supratau, kad ir meilė ne visada blogą paverčia geru, tačiau tik su meile eidamas prie kito žmogaus turi viltį, kad jis pasikeis į gera. O pyktis VISADA gimdo tik pyktį. Vilčiai čia vietos nėra.

Negaliu nepasidalinti savo mielų bičiulių ir puikių žurnalistų Palmiros Galkontaitės ir Egidijaus Knispelio patirtimi. Jie rašė:

Nors jau prabėgo du mėnesiai nuo tada, kai parodėme dvi laidas, įrašytas Vilniaus Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime, mes tebegauname jūsų laiškų. Patys jus raginame pareikšti savo nuomonę apie nuteistųjų iki gyvos galvos norą ir bandymus mūsų laidoje atsiprašyti savo ir aukų artimųjų. Keturi nuteistieji panorą pasinaudoti šia galimybe. Šiandien spausdinsime dar vieną „Valstiečių laikraščio“ skaitytojos laišką bei dvi nuomones, kurių paklausėme patys. Kai kurie jūsų laiškai stebino žiaurumu. Rašantieji reikalavo, kad Lukiškių kalėjimo kieme stovėtų kartuvės, kuriose vienas po kito turėtų būti pakarti visi nuteistieji iki gyvos galvos. Tokius laiškus rašę žmonės patys norėtų stebėti egzekuciją (pasak jų, teisingumo vykdymo aktą). „Gal tada, pamatę, jog jau kabo iškištais liežuviais, mes jiems ir atleistume“, – rašė vienas skaitytojas ir mūsų laidos žiūrovas.

Dar vienas skaitytojos laiškas:

Jūs, rodydami šią laidą iš Lukiškių, nė kiek mūsų nepažeminote. Net ačiū jums. Tegu Lietuva pamato, kaip jie atrodo. Tik vieno negaliu suprasti: be neapsakomo savo žiaurumo, nuteistieji pademonstravo ir kvailumą. Kaip jie drįsta prašyti atleidimo? Prašydami atleidimo, jie turėtų atstatyti nors dalį to, ką padarė! O ką jie gali grąžinti? Ar bepriekels tuos, kuriuos nužudė? Ar užgydys žaizdas jų artimiesiems? Niekada!

Nejaučiu tiems niekšams jokio gailėsčio. Taip pat nejaučiu pagarbos ir aukšties valdžios pareigūnams, kurie panaikino mirties bausmę ir sukūrė kuo palankiausias įstatymus žudikams bei vagims. Mano galva, būtų daug protingiau vietoj 50-ies kalėjimų įrengti dujų kamerą vi-

siems. Tauta praskaidrėtų, o kalėjimai pratuštėtų. Ir nereikėtų mums maitinti tiek niekšų ir tinginių.

Prašau jūsų, pakeitus mano pavardę ir adresą, mano laišką duoti paskaityti tiems niekšams. Tegul žino.

*„Valstiečių laikraščio“ skaitytoja **

Paprašytas ir aš pateikiau savo nuomonę:

Tie laišakai manęs nenustebino. Panašių vertinimų prisiklausiau, kai steigėme Kalinių globos draugiją. Mane gatvėje stabdydavo nepažįstami žmonės. Kažkodėl dažniausiai moterys. Mane koneveikdavo ir klausdavo, kodėl mes giname tuos banditus. Bandydavau aiškinti, kad aš nepritariu tam, ką jie padarė, bet man jų gaila, kaip ir kiekvieno žmogaus. Mano pozicija tokia: kiekvieną nusikaltimą reikia išaiškinti, kaltuosius – teisti ir bausti. Bet tuo metu, kai nusikaltėlis atlieka bausmę, jis vertas pasigailėjimo. Man jo gaila kaip žmogaus.

Aš manau, kad tie žmonės, kurie reikalauja karti, žudyti žmogžudžius, savo dvasioje patys jau yra žmogžudžiai. Man labai gaila, kad tie „teisuoliai“ taip palūžę. Nesvarbu, kad jie dar nepaėmė ginklo ir nieko nenužudė. Bet jie jau pasiruošę tą padaryti.

Tokios laidos labai reikėjo. Kam? Ir tiems, kurie prašė atvažiuoti, ir kitiems. Mes turime kada nors išgirsti vieną eilutę iš „Tėve mūsų“. Tą, kurią tardami prašome atleisti mums mūsų kaltes, kaip ir mes atleidžiame savo kaltininkams. Mažai kas iš tai sakančių girdi, ką sako. O dar vadinamės katalikiškuoju kraštu, Marijos žeme. Jeigu Viešpats išgirstų tas maldas, kas antrą iš mūsų turėtų nu-

šluoti. Jeigu mes nemokame atleisti, tai ir mums neatleis. Žvėrimi pavirsti lengva, keršyti labai lengva. Ir jeigu tiems žmonėms, kurie parašė piktus laiškus, iš pasitenkinimo savo šventu, kaip jie mano, pasipiktinimu drimba putos – man jie nepriimtini. Aš jų bijau, nes jie pikti.

Česlovas Stonys,

Lietuvos kalinių globos draugijos steigėjas

P. S. Jeigu mano žodžiai jūsų neįtikina, pasiremsiu autoritetu. Vinstonas Čerčilis ta tema yra pasakęs taip: „Jeigu jūs nužudysite žudiką, žudikų skaičius nepasikeis.“

Jeigu jūsų neįtikina ir Vinstonas Čerčilis, pasitelkiu švedų rašytojo Jono Gardelo mintis ta tema:

Skrisdamas į Oslą perskaičiau apie Matijasą Flinką, kuris nužudė septynis žmones ir buvo nuteistas kalėti iki gyvos galvos. 2008-aisiais, prabėgus keturiolikai metų, jam vėl buvo atsisakyta pakeisti bausmę. Mergaitės, kurią jis nužudė, motina sako jaučianti palengvėjimą. Ji visą vasarą nerimavo, kad žudikui bausmė gali būti sušvelninta ir jis bus paleistas į laisvę.

Kitą dieną norvegų laikraštyje perskaičiau apie vyrą, prieš beveik dešimtį metų nuteistą už labai žiaurų dviejų vaikų nužudymą, tačiau jis galbūt yra nekaltas, jo advokatai rūpinasi, kad byla būtų peržiūrėta. Vienos nužudytos mergaitės tėvas sako: „Aš pritariu tiems dviem teismams, kurie nuteisė Vigą Kristianseną, nužudžiusį mylimiausią mano vaiką. Nekenčiu jo kiekviena savo kūno skaidula. Jis užmušė mano Leną. Tegul supūva kalėjime.“

Mane tai sukrėtė. Šiuos tėvus jų neapykanta saisto su tais,

* Knygoje citatų kalba taisyta minimaliai (red. past.).

kurie nužudė jų dukteris.

Kad patys galėtų išsilaisvinti ir žengti tolyn, jiems derėtų atsisakyti neapykantos žudikams, tegul jie sau eina.

Kelkis, pasiimk savo neštuvus ir eik.

Tai nereiškia, kad aš tų tėvų neatjaučiu. Nežinau, kur jie galėtų semtis jėgų, stiprybės, kad tai padarytų, bet žinau, kad nelaisvėj laikydami kitą jie patys nėra laisvi. Įkalinti sykiu su nusikaltėliu. Iki gyvos galvos. Be jokio baudmės apribojimo.

Jėzus moko: „Atleisk savo artimui ir tau bus atleista.“ Kokie paprasti, suprantami šie žodžiai. Bet kaip nežmoniškai sunku tai padaryti. Tačiau atleidimas yra tavo laisvės raktas.

Kartą buvau paklaustas, ar galėčiau eiti Komunijos sykiu su tuo, kuris mane išprievartavo, kai buvau vaikas. Aš nusprendžiau į šį klausimą neatsakyti. Bet žinau, kol neįstengsiu to padaryti, tol nebūsiu laisvas.

Šiomet, kai rašiau apie tai, jau buvo praėję trisdešimt metų. Vis dar prisimenu, kaip jis iš vidaus užrakino septynių skląsčių spygną ir tapau įkalintas. Jis atsigrėžė į mane, neskubėjo manęs nuskriausti, aš ataturpsta traukiausi į buto gilumą, nujaučiau, kas atsitiks.

Tai, ko Jėzus iš mūsų reikalauja, yra visų sunkiausia. Ir Jis tarsi klausia manęs: „Ar galėtum dalytis Komunija su tuo vyru, kuris tave mažą prievartavo?“ Jis manęs klausia: „Ar vis tebesi užrakintas tame bute su anuo vyru?“

Labiausiai mane sukrečia tai, kad nuteisus prasižengusį žmogų LAISVĖS ATĖMIMU ir įkalinimo įstaigoje taikant kitas papildomas baudmės formas tuo pat metu yra baudžiami ir visai nekalti žmonės. Tai nuteistojo artimieji – motina, žmona, vaikai.

Kai padaromas nusikaltimas, man, kaip ir kiekvienam norma-

liam žmogui, be abejo, pirmiausia gaila aukos. Nužudyto, sužaloto, apvogto, apgauto, paniekinto ar išniekinto. Gaila jo artimųjų, gaila kiekvieno vienaip ar kitaip nusikaltimo paliesto žmogaus.

Kai nusikaltėlis sugaunamas ir nubaudžiamas laisvės atėmimu, kai jis atsiduria už spygliuotos tvoros, man (šioje vietoje negaliu rašyti „kaip kiekvienam normaliam žmogui“, nes toks požiūris mūsų visuomenėje, deja, laikomas nenormaliu) gaila nusikaltusiojo. Atsidūręs kalėjime, jis tampa auka. Savo nevykusio gyvenimo, lengvabūdiškumo, sutryptos vaikystės, tėvų klaidų, prigimties, atsitiktinumo ar kt. auka.

Taip mąstant, taip jaučiant ir gimė ryžtas atkurti Kalinių globos draugiją.

